

Nieuwe Wet seksuele misdrijven

Stap achteruit voor seksuele autonomie jongeren

Ido Weijers¹

De nieuwe Wet seksuele misdrijven wordt algemeen beschouwd als een mijlpaal, omdat nu wederzijdse instemming de doorslag geeft bij de vraag naar mogelijke strafbaarheid. Echter, voor jongeren blijft dit criterium irrelevant: vrijwillige, consensuele seks tussen zestien-minners en zestien-plussers blijft strafbaar. Daarmee worden jongeren, politie, OM en rechter opgezadeld met een bizar probleem.

2016. Een meisje van dertien heeft een relatie met een jongen van negentien, waarbij ze verschillende keren seks hebben. Als haar vader daar achter komt stapt hij tot verontwaardiging van zijn dochter naar de politie. Nadat de rechtbank hun seksuele relatie als ontucht heeft gekwalificeerd en de negentienjarige vriend heeft veroordeeld, gaat die daartegen in beroep. Als beiden een jaar later voor het Hof Den Haag verschijnen, maken zij nog eens duidelijk dat ze verkering hadden en dat ze hun verhouding ondanks het leeftijdsverschil als gelijkwaardig ervoeren. Het meisje brengt opnieuw naar voren dat zij ook achteraf geen spijt heeft van het seksuele contact. Zij zegt nog eens nadrukkelijk dat ze vindt dat de aangifte van haar vader 'nergens op sloeg'. In tegenstelling tot de rechtbank is het hof van oordeel dat het hier ging om normale consensuele seksuele contacten tussen jongeren, die niet zijn aan te merken als ontuchtig in de zin van artikel 245 Sr. Daarom spreekt het de jongeman vrij.²

Wet seksuele misdrijven

Nu acht jaar later, op 19 maart 2024, de Eerste Kamer de Wet seksuele misdrijven vrijwel unaniem heeft aangenomen,³ en deze op 1 juli 2024 in werking is getreden⁴ is het zeer de vraag of een rechterlijke uitspraak als deze de komende jaren nog te verwachten zal zijn. Hoewel de

belangrijkste winst van de nieuwe wet het uitgangspunt betreft dat de instemming van beide betrokkenen bij seks de doorslag geeft bij de vraag betreffende mogelijke strafbaarheid, ligt dat bij jongeren namelijk heel anders. Voorheen draaide de vraag of er sprake was van strafbaar gedrag in het algemeen, om dwang en werd daarvoor bewijs vereist. Met de nieuwe wet is dwang niet langer een vereiste, maar gaat het om de vraag of er sprake was van instemming. Seks tegen de wil van de ander is volgens de nieuwe wet strafbaar, zoals van diverse kanten als mijlpaal benadrukt.⁵ Met deze verandering van een 'dwangmodel' naar een 'consentmodel' loopt ons land eindelijk in de pas met het Verdrag van Lanzarote en de EU-richtlijn uit 2011.

Maar juist op dit cruciale punt van de instemming van de betrokkenen bij seks is er een scherp en merkwaardig contrast als het om jongeren gaat. In dat geval is de kwestie van vrijwilligheid en instemming van beide zijden ineens irrelevant. De nieuwe wet stelt niet alleen simpelweg – net als voorheen – dat seks tussen een minderjarige onder de zestien en een jongere boven de zestien strafbaar is. Dergelijk seksueel contact wordt nu ook niet langer met de vage, multi-interpretabele sociale norm 'ontucht' aangeduid, maar eenduidig als 'verkrachting' (dan wel 'aanranding', als er geen sprake is van seksueel binnendringen). En die verandering is onder minister Yeşilgöz vrijwel geruisloos en nauwelijks beargumenteed gepaard gegaan met een verzwaring van het strafmaximum van respectievelijk acht naar twaalf jaar en van zes naar acht jaar, ondanks dat niet is gebleken dat de eerdere strafmaxima ontoereikend waren en de verwachtingen evenmin voortvloeiend uit internationale verplichtingen.⁶

Nu in de nieuwe wet het begrip ontucht is vervallen en daarmee de mogelijkheid om via dit ontuchtbegrip net

Als het om jongeren gaat is de kwestie van vrijwilligheid en instemming van beide zijden ineens irrelevant

Deze wet gaat opnieuw voorbij aan de fundamentele vraag, wanneer en in hoeverre met behulp van het strafrecht grenzen moeten worden gesteld aan *vrijwillige seksuele handelingen onder jongeren*

als in de zojuist genoemde casus een uitzondering te creëren voor seksueel contact tussen jongeren van verschillende leeftijd, is een strafuitsluitingsgrond opgenomen in artikel 248 lid 3 Sr. Echter, nog steeds kan over seksuele handelingen van jongeren tussen twaalf en zestien jaar eigenlijk alleen nog worden gesproken in termen van 'slachtoffer' en 'verdachte' en worden hun nog slechts kleine, strak afgebakende marges voor seksuele zelfbeschikking toegestaan, te weten met 'leeftijdgenoten' en dus in principe uitdrukkelijk niet met jongeren die een aantal jaren ouder zijn.

Zoals de minister tijdens de behandeling van de nieuwe wet erkende, zullen er de komende jaren ongetwijfeld meer aangiftes en rechtszaken op dit gebied komen. Wat betreft seksueel contact onder jongeren is dat allerm minst een geruststellend vooruitzicht. Want de wijze waarop in de nieuwe wet seksuele delicten, acceptabele leeftijdsgrenzen en strafbaar gedrag van betrokken jongeren zijn afgebakend, heeft een liberale, prudente opstelling van de rechter die zoals in de casus waarmee dit artikel begon rekening houdt met de zelfbeschikking van de minderjarige, allerm minst gemakkelijker gemaakt. Ten aanzien van jongeren en seksualiteit domineerde in het Wetboek van Strafrecht al langer een repressieve beschermingsgedachte.⁷ Die is met deze wijzigingen in feite verder aangescherpt. Dit betekent dat de autonomie van jongeren op seksueel gebied met deze wet in een flink aantal gevallen verdergaand dreigt te worden beantwoord met harde strafmaatregelen. Daarbij moet worden bedacht dat zelfs een aangifte op dit punt jonge levens kan verwoesten.⁸

Buiten kijf staat dat de persoonlijke schade van seksueel misbruik van minderjarigen zeer ingrijpend kan zijn en ernstige en langdurige traumatische gevolgen kan hebben. Het is van groot belang dat dit waar mogelijk wordt voorkomen en bestreden. Maar deze wet gaat opnieuw voorbij aan de fundamentele vraag, wanneer en in hoeverre met behulp van het strafrecht grenzen moeten worden gesteld aan *vrijwillige seksuele handelingen onder jongeren*. De reële mogelijkheid van consensuele seks tussen jongeren met enig leeftijdsverschil wordt in de nieuwe wet nauwelijks onderkend, laat staan in het geval van een aanzienlijk leeftijdsverschil, zoals in de casus uit 2016.

Autonomie minderjarige

Met deze opstelling staat deze wet in merkwaardig contrast met de regelgeving bij medische behandelingen waarin juist uitdrukkelijk rekening wordt gehouden met de eigen verantwoordelijkheid en wensen van jongeren.⁹ Net als op verschillende andere gebieden worden minderjarigen op medisch gebied in principe vanaf hun zestiende volledig handelingsbekwaam geacht en dus op één lijn gesteld met volwassenen, terwijl bij kinderen onder de twaalf jaar uitsluitend de ouders toestemming kunnen geven voor een behandeling. Maar tussen de twaalf en zestien jaar hebben kinderen in ons land op dit gebied een belangrijke eigen stem. Behalve de ouders moet nu ook het kind zélf toestemming geven voor een onderzoek of behandeling en de mening van het kind kan zelfs de doorslag geven als de minderjarige en de ouders met elkaar van mening verschillen.¹⁰ Dit houdt op dit punt ook in dat bijvoorbeeld verstrekking van anticonceptiemiddelen, behandeling van geslachtsziekten en abortus bij kinderen tussen twaalf en zestien jaar weliswaar uitzonderlijk, maar in principe mogelijk is zonder toestemming (en zelfs kennisneming) van de ouders. Voorwaarde is dat de minderjarige naar het oordeel van de arts vrijwillig en weloverwogen tot haar wens is gekomen.

Juist door deze kwesties zo naast elkaar te zetten springt de tegenstelling in het oog met de wijze waarop in ons land tot op heden in de context van het strafrecht en opnieuw in de Wet seksuele misdrijven op verkenningen door jongeren op het gebied van seksualiteit wordt gereageerd. Terwijl aan jongeren tussen de twaalf en zestien jaar dus bij wet vergaande autonomie wordt toegekend als het gaat om beslissingen die direct dan wel indirect verband houden met hun seksueel gedrag, stuiten we in de strafwetgeving betreffende dergelijk gedrag van jongeren in dezelfde leeftijdsgroep daarentegen op een dominante, repressieve beschermingsgedachte. Tot wat voor pijnlijke botsingen tussen jongeren en hun ouders en het strafrechtelijk systeem dit kan leiden is de afgelopen jaren al talloze malen aan het licht gekomen.¹¹

De ouders

Verrassend genoeg blijken de ouders daarbij vaak een belangrijke rol te spelen. Zo zegt een meisje van twaalf dat had gevreeën met een jongen van achttien, dat ze helemaal

Auteur

1. Prof. dr. I. Weijers is emeritus hoogleraar Jeugdbescherming aan de Universiteit Utrecht.

Noten

2. ECLI:NL:GHDHA:2016:4354.
3. eerstekamer.nl/nieuws/20240319/

senaat_steunt_wet_seksuele.

4. *Stb.* 2024, 59 en inwerkingtreedingsbesluit *Stb.* 2024, 61.

5. Vgl. het College voor de Rechten van de Mens: mensenrechten.nl/actueel/nieuws/2024/03/20/mijlpaal-wet-seksuele-misdrijven-aangenomen.

6. Vgl. Raad van State W16.21.0369/II.

7. Vgl. M. Moerings, 'Onder het mom van de bescherming van het kind. De aanscherping van de zedenwet', *Proces* 2004, afl. 3, p. 102-106.

8. fd.nl/samenleving/1510860/advocaat-ivonne-leenhouders-iedere-verdenking-in-een-zedenzaak-kan-levens-verwoesten.

9. Art. 7:450 lid 2 BW.

10. KNMG, *Toestemming en informatie bij behandeling van minderjarigen*, 2019, p.

26; vgl. I. Weijers & J. Huijer, *Jeugdrecht in de praktijk*, Amsterdam: SWP 2023, p. 108.

11. Vgl. bijvoorbeeld

ECLI:NL:RBGEL:2022:940 en ECLI:NL:RBNNE:2015:2395.

© Shutterstock

niet wilde dat de jongen vervolgd zou worden. Ze had geen spijt van de vrijpartij en ze verklaarde bij de politie dat ze wel vaker seks zou willen hebben. In dezelfde lijn appte ze naar de jongen: 'Je hebt ook niks verkeerd gedaan, maar mijn ouders denken daar anders over.' De jongen dacht dat zij zestien jaar was en zo had ze zich ook aan hem voorgedaan. Het meisje bleek zich veel ouder te voelen en daar gedroeg ze zich naar, zoals duidelijk werd uit verklaringen van haar familie. Hoewel de vader van de twaalfjarige niets wist van de betreffende jongen, verklaarde hij aangifte te hebben gedaan 'om te voorkomen dat de jongeman meer slachtoffers zou maken'. Daarmee ontkende hij de actieve, initiërende en expliciete rol en de uitgebreide voorbereidingen van zijn dochter en positioneerde hij haar omgekeerd uitdrukkelijk in de rol van slachtoffer.¹²

Wat daarbij nogal eens opvalt is de vasthoudendheid waarmee sommige ouders over de wensen van hun dochter heen walsen en dat blijven doen. Zo zegt een meisje van veertien, dat open vertelt over haar seksueel wervend gedrag ten aanzien van een net twee jaar oudere jongen, dat zij het niet eens was met de reactie van haar ouders toen die achter haar seksuele escapades kwamen. De kwestie speelt inmiddels een jaar later bij het hof. Daar zegt ze dat ze eerder bij de politie niet de waarheid heeft gesproken:

'Ik moest meewerken van mijn ouders en deed alsof. Mijn ouders hebben aangifte gedaan en toen wilde de politie mij ook horen. Ik heb bij de politie toen het spel meegespeeld. Met spel bedoel ik dat ik mijzelf meer in de slachtofferrol plaatste en ik gedwongen was. Ik was wel minderjarig, maar ik was geen slachtoffer. Op uw vraag of ik in die zin ook niet

kwetsbaar was op dat moment antwoord ik u dat ik ook niet kwetsbaar was.'¹³

Een extreem voorbeeld betreft een vader die aangifte deed, nadat hij had ontdekt dat zijn veertienjarige dochter een relatie had inclusief seksueel contact met iemand die ruim tweemaal zo oud was. Dit leidde tot een fors conflict tussen vader en dochter, aangezien zijn dochter het hier volstrekt niet mee eens was. Zij beschouwde zichzelf als gelijkwaardig aan haar volwassen vriend. Ze zei dat zij zelf het initiatief tot deze verhouding en het seksuele contact had genomen, dat ze serieus met hem verder wilde en absoluut geen stap naar de politie wenste. In tegenstelling tot de vorige casus gaf zij dit ook duidelijk meteen aan bij de politie. Daarop seponeerde de officier de zaak aanvaankelijk, waarna de vader een klacht indiende als benadeelde partij en vervolging en schadevergoeding verlangde en een artikel 12 Sv procedure werd gestart. Als het vier jaar later alsnog tot een strafzitting komt, staan vader en dochter nog steeds lijnrecht tegenover elkaar. Als gevolg van de aangifte is haar vriend ontslagen. Inmiddels is de dochter meerderjarig, het stel verloofd en wonen ze samen.¹⁴

Aangifte als straf voor kind

Zeker in het geval er sprake is van een aanzienlijk leeftijdsverschil tussen jongeren die seksueel contact hebben kost het weinig moeite om zich de zorgen van de ouders voor te stellen.¹⁵ Zoals de voorbeelden laten zien, kan het gaan om zeer jonge kinderen, middenin of soms zelfs nog maar aan het begin van de puberteit, die hun seksuele mogelijkheden net aan het verkennen zijn en de draagwijdte van hun gedrag op dit gebied net als op talloze andere gebieden nog nauwelijks kunnen overzien. Toch

ligt in al deze gevallen, ook bij een groot verschil in leeftijd, aangifte doen niet bepaald voor de hand, als de minderjarige duidelijk stelt dat het ging om vrijwillig contact.¹⁶ In de memorie van toelichting bij de Wet seksuele misdrijven erkent de minister ook dat uit onderzoek blijkt dat seksueel verkeer tussen jongeren veel voorkomt en dat dat vrijwel steeds vrijwillig is.

In zo'n geval getuigt de stap van de ouders naar politie en justitie van gebrek aan oog voor de mening van het kind, hoe begrijpelijk en met hoeveel reden ze de actie van hun kind ook als onverstandig en onwenselijk beoordelen. Ook als ouders geschokt zijn en zich overvallen voelen door het gedrag van hun puber, mag van ze worden verwacht dat ze allereerst goed luisteren naar diens verhaal. Ze hoeven het daar helemaal niet mee eens te zijn, het is alleszins begrijpelijk als zij het gedrag van hun kind als riskant beschouwen. Maar ze dienen wel goed naar dit verhaal te luisteren en het serieus te nemen.

Aangifte doen betekent in zo'n geval niet alleen dat het verhaal van hun kind hen koud laat. Het betekent ook dat de ouders een dergelijke gevoelige kwestie betreffende hun kind dwars tegen zijn of haar mening opvatten als een misdrijf. Dat impliceert niet alleen dat de andere persoon als crimineel wordt aan- en afgewezen en de dochter of zoon als slachtoffer wordt neergezet. Pedagogisch gezien impliceert het ook dat de ouders vinden dat hun kind straf verdient, in die zin dat de persoonlijke levenssfeer en intimiteit van hun kind wordt doorbroken en hun kind en de andere persoon worden gedwongen deel te nemen aan een voor beiden hoe dan ook pijnlijke strafrechtelijke procedure met vaak voor beiden ingrijpende negatieve gevolgen. Daarbij staat voor de ouders kennelijk in elk geval vast dat noch de intimiteit, noch de beleving en mening van het kind ertoe doen.

Alternatieven

De casuïstiek laat goed zien voor welk bizar en onmogelijk dilemma politie, OM en rechter kunnen worden gesteld onder de nieuwe Wet. Dwars tegen de mening van de betrokkenen, lijnrecht tegen de uitdrukkelijke instemming van de jongste zouden de oudere partners nu moeten worden vervolgd voor *verkrachting*, omdat de ouders het niet eens zijn met het seksueel actieve gedrag van hun kind. Op dit punt dient de nieuwe wet dringend te worden bijgesteld. Net als bij zestien-plussers dient het strafrecht bij vrijwillige seks van minderjarigen in principe afwezig te blijven. De mogelijkheid dat ouders bij een vrijwillige, maar door hen ongewenste seksuele partnerkeuze van hun kind naar de rechter kunnen stappen moet worden geschrapt. Bij heftige onenigheid op dit gebied ligt inschakeling van een bijzondere curator voor de hand.

Door bij minderjarigen onder de zestien te blijven vasthouden aan de strafbaarstelling van seksueel contact zodra dit zich uitstrekt tot zestien-plussers en dit in tegenstelling tot seks onder zestien-minners niet te beperken tot misbruik en overwicht en/of misleiding kan de overheid zich ongevraagd, verregaand en schadelijk mengen in het privéleven van jonge mensen.¹⁷ Die schade kan al ver voordat er sprake is van een rechterlijk oordeel ontstaan vanaf het moment dat de vrijwillige, intieme seksuele handelingen als mogelijk ernstig crimineel gedrag door derden worden onderzocht, bijvoorbeeld als het gaat

om verkenningen op homoseksueel of anderszins door de ouders of omgeving wellicht niet geaccepteerd gebied.

De nieuwe wet toont zich net als de oude zedelijkheidswet blind voor de complexe werkelijkheid van de leefwereld van jongeren.¹⁸ De grens van zestien jaar sluit weinig aan op de realiteit van adolescentie seksualiteit.

De casuïstiek laat goed zien voor welk bizar en onmogelijk dilemma politie, OM en rechter kunnen worden gesteld onder de nieuwe Wet

Ten slotte is ook de manier waarop nu is besloten dat seksueel handelen van zestien-minners met leeftijdgenoten met wederzijdse toestemming wel maatschappelijk aanvaardbaar is, maar met oudere jongeren niet, onlogisch en eigenlijk bizar.¹⁹ Hiermee geeft de wetgever immers aan dat zestien-minners wel degelijk tot aanvaardbaar, verstandig seksueel gedrag in staat kunnen zijn, maar dat die seksuele zelfbeschikking ophoudt zodra (iets) oudere partners in het spel zijn. Voor jongeren is dit in elk geval onduidelijk.²⁰

Voor een alternatief kan een voorbeeld worden gevonden in de aanpassing sinds 2014 in het jeugdstrafrecht. Daar is met de invoering van het adolescentenstrafrecht voor de mogelijkheid van toepassing van het jeugdstrafrecht tot 23 jaar gekozen. Eventueel kan nog worden gedacht aan een bovengrens van 21 jaar, zoals die in Duitsland al jaren bestaat voor het jeugdstrafrecht volgens het 'ja, tenzij'-principe.²¹ 'Tenzij' zou in deze context uiteraard betrekking hebben op het ontbreken van vrijwilligheid. Door seksueel handelen met wederzijdse toestemming van zestien-minners met personen tot 21 of 23 jaar maatschappelijk aanvaardbaar te verklaren, zou jongeren ten minste iets meer duidelijkheid worden gegeven. De veertienjarige en haar volwassen vriend zou het weinig hebben geholpen, maar in het algemeen zou daarmee aan de seksuele zelfbeschikking van jongeren ten minste in iets redelijker mate tegemoet worden gekomen. •

12. ECLI:NL:RBOVE:2021:4352.

13. ECLI:NL:GHAMS:2018:4708.

14. ECLI:NL:RBGEL:2013:4077.

15. Verg. ECLI:NL:RBROT:2017:9356.

16. Bijvoorbeeld

ECLI:NL:RBNHO:2017:6724.

17. Vgl. J. Gooren, 'Over de bestraffing van ontucht met instemming van jongeren', *Proces* 2000, afl. 4, p. 225.

18. Vgl. H. de Graaf e.a., *Seks onder je 25*⁺ 2023. rutgers.nl/onderzoeken/seks-onder-je-25e-2023/; M. Boer e.a., *HBSC 2021. Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland*, Utrecht: Trimbos Instituut 2022.

19. Vgl. G. Vermeulen, 'Seksuele toestemming in het nieuwe seksueel strafrecht', in: G. Vermeulen e.a. (red.) *Seksuele autonomie, normativiteit, exploitatie en deviantie*, Antwerpen: Gompel&Svacina 2022, p. 37.

20. Vgl. R. Kool & L. Dalhuisen, 'Strafbare seks tussen jongeren: "ontuchtig" of "anders dan in het kader van een gelijkwaardige relatie"'. Wie het weet mag het zeggen', *Proces* 2021, afl. 3, p. 129-145.

21. I. Weijers, 'Jongvolwassenen en jeugdstrafrecht', in: *Jeugdstrafrecht in internationaal perspectief*, Den Haag: Boom 2021, p. 228.